

Зміни в ролі вчителя

Роль вчителя в сучасній системі освіти позиціонується не цілком однозначно: з одного боку, продовжується послідовний відхід від традиційного авторитарного викладання, від банального «репродукування» знань. Цей процес направлений на постійне залучення студента до навчального процесу в ролі активного його учасника, радше ніж пасивного «приймача». З іншого ж боку, цей процес настільки ускладнює саме поняття «викладач», що цей термін вже не може вмістити значення, що в нього вкладають. Саме поняття «викладання» як одностороннього процесу буквального викладання перед студентом інформації застаріло, і в професійній англійській літературі поширений термін, що є вираженням сучасних тенденцій – це «teaching-learning» або «teaching and learning process» (тобто, букв. «процес викладання та засвоєння»).

Британські дослідники вбачають зміни в ролі учителя, спровоковані зміною підходу до навчання з того, що ведеться вчителем, на підхід, в центрі якого знаходиться студент, і розглядають сучасного викладача як помічника (facilitator, helper), радника (counsellor, learner support officer), консультанта з мови (adviser, consultant). Таким чином, серед обов'язків викладача називаються наступні: створення умов для ефективного, в т.ч. самостійного навчання (сприятлива для навчання ситуація в класі, можливість отримання консультації online, бібліотеки з вільним доступом), проведення семінарів з використання засобів для самостійного навчання, наприклад, лінгвістичні лабораторії. Результатом такого підходу є лібералізація і самого навчального процесу, тобто поняття «заняття за розкладом» відходять у минуле, натомість, тривалість заняття залежить від його типу і цілі. За таких умов традиційне оцінювання знань студентів і діагностика прогресу може становити проблему, саме тому пропонуються різні форми діагностики, як анкети, розроблені викладачем, або системи самостійного моніторингу отриманих знань, мовне портфоліо є одним з найпоширеніших прикладів. Адаже кінцевою метою тут є не стільки отримання знання, скільки зміна парадигми: набуття більшого контролю навчання, самопізнання через навчання.

Американські дослідники, в свою чергу, не тільки об'єднують всі названі вище ролі учителя одним терміном «Guide on the Side», тобто «керівник, що стоїть збоку», але й додають чимало інших ролей (Jamie McKenzie, наприклад, надає список з 24 позицій), серед яких є традиційно «учительські» іпостасі, як моніторинг, спрямування, пояснення, оцінювання, опитування; традиційно «виховательські», як мотивація, підтримка порядку, так зване «seed planting», що відповідає нашому «сейте разумное, доброе, вечное» (М.О.Некрасов); та ряд нових, нетрадиційних ролей: постановка проблеми (англ. challenging), внесення пропозицій та «fascinating», букв. «очарування», що можна передати описово, як «викликання у студента інтересу до навчального процесу». Ці три позиції викликають особливий інтерес. Така задача, як постановка проблеми перед студентом, виводить викладача та студента на більш високий рівень взаємодії суб'єктів навчального процесу: тут ми вбачаємо не просте, механічне перекладання відповідальності за процес навчання з викладача на студента, але наближення навчального процесу до реального життя, тобто підготовка студента до непередбачених ситуацій. Так само цікаво постає і роль викладача, як того, хто висуває пропозиції: така постановка розкриває наступну тенденцію в сучасній освіті – рівноправність викладача і студента як суб'єктів навчального процесу. Що стосується третьої ролі викладача, перекладеної нами як «викликання інтересу», вона принципово відрізняється від вищезгаданої мотивації. По-перше, мотивація є експліцитним методом впливу, в той час як «fascinating» (ми скористаємось англійським терміном, щоб уникнути описових конструкцій) підкреслює імпліцитність цього процесу. По-друге, якщо мотивація є аналітичною функцією, то «fascinating» являє собою емоційний момент та, по факту, є способом обманути студента, змусити його взяти участь у навчальному процесі навіть за відсутності свідомої мотивації. Такий підхід становить основу нової концепції у американському викладанні – ECRIF (детальніше про це див. на сайті www.ecrif.com), яка вже 10 років є ключовою у курсі TESOL, що викладається сертифікованими тренерами від американського університету SIT (Brattleboro).

Нами було проведене статистичне дослідження серед студентів різних курсів Державного ВНЗ «Національний гірничий університет» та слухачів Центру мовної підготовки кафедри іноземних мов того ж ВНЗ. Загалом було опитано 45 студентів та слухачів ЦМП віком від 16 до 34 років, з них 20 людей вивчають або вивчали англійську мову додатково. Дослідження показало, що, не дивлячись на нові віяння у педагогіці, самі студенти дотримуються традиційного погляду на викладання: абсолютна більшість опитаних обрали пункти «передає знання студентам» (80%) та «пояснює матеріал» (71%) як головні, найбільш важливі ролі викладача у навчальному процесі. Що стосується ролі консультанта, дослідження показало, що тільки третина опитаних виділяють цю роль як головну. Найбільш цікавим є те, що студенти чітко розділяють “motivating” та “fascinating”: більше половини (55%) опитаних звернули увагу на ці пункти. Мотивацію як основну роль викладача відмітили 23 (51%) респонденти, в той час як тільки двоє (4,5%) вважають, що ця роль не є важливою. Що стосується «викликання очарування», думки розділились майже порівну: з 24 (54%) людей, що відмітили цю роль викладача, 9 (20%) вважають її такою, що ніяк не відноситься до професії викладача, в той час як 15 (34%) вважають її головною, цікавим видається той факт, що третина з них (10 людей) вивчають англійську мову додатково. Стосовно такої нетрадиційної функції викладача як «постановка проблеми», серед тих, хто звернув увагу на цей пункт (19 людей, загалом 42% опитаних), тільки двоє зазначили цю роль як надзвичайно важливу – це студентки 4 курсу родом з невеличких міст. Сімнадцять людей (38%) поставили навпроти цього пункту «нуль», супроводжуючи це зауваженнями на кшталт «навіщо нам проблеми?». Очевидно, що проведене дослідження не гарантує стовідсоткову достовірність результатів, але дає приблизну картину, з якої видно, що сучасний студент не повністю готовий до відходу від традиційної парадигми у навчанні, відомої як «spoon-feeding» (букв. «годування з ложки»). Через це викладач змушений виконувати усі з перелічених ролей: він і методист, і психолог, і консультант, і координатор, і організатор. Одним словом, і швець, і жнець, і на дуді грець.